

Het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk en zijn blijvende regentschapsrechten in Nederland

Inhoudsopgave

- Inleiding
- 's-Hertogenbosch: Naam geworteld in Brunswijkse erfenis
- Hertog Lodewijk van Brunswijk: Regent van Nederland en beschermer van vorsten
- Brunswijk en de vorming van Noord-Brabant
- Napoleon, Wenen en het lot van Brabant
- Brabantse Macht - Brabantian Power
- Groot-Nederland en de blijvende eenheid van de Lage Landen
- Oost-Friesland: noordelijke rand van Groot-Nederland
- Van culturele geografie naar constitutionele voorgedij
- Monumenten en nagedachtenis van Brunswijk in Nederland
- De Brunswijkse veldtocht ter herstel van het Huis van Oranje in 1787
- Regentenfamilies, correspondentie en dynastieke privileges
- Dynastisch web: Brunswijk, Mecklenburg, Oranje en de Russische Romanovs
- Juridische continuïteit van de Romanov-Brunswijkse aanspraak

- Regentschapsrechten en Nederlands recht
 - "Brunswijk, Brabant en de Vlaamse kwestie"
 - Slotbeschouwing: een voortrollende erfenis
-

Inleiding

Het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk, een hoogadellijk huis van de Welfen (Guelphs), neemt een uniek centrale plaats in binnen de Europese geschiedenis. Hoewel het in de gangbare geschiedschrijving vaak in de schaduw staat van Habsburg en Hohenzollern, regeerden de Brunswijkers niet alleen via rechtstreeks territoriaal gezag, maar ook als de facto en de jure regenten, beschermers en koningsmakers in meerdere Europese staten. Nergens is dit duidelijker dan in hun diepe, constitutionele nalatenschap in Nederland, waar de hertogen van Brunswijk dienden als regenten en voogden van het Nederlandse koningshuis tijdens de vormende fase van de natie.

's-Hertogenbosch: Naam geworteld in Brunswijkse erfenis

De stad 's-Hertogenbosch ("het bos van de hertog") bewaart in haar naam zelf de herinnering aan middeleeuwse hertogelijke heerschappij in Brabant, een gebied dat lange tijd verbonden was met de Bourgondische en later Habsburgse erfenissfeer. Hoewel de hertogen van Wolfenbüttel-Brunswijk zich niet formeel hebben getiteld als "hertogen van Brabant", oefenden takken van het huis overlappend gezag uit in het Brabantse gebied via gouverneurschappen, keizerlijke dienst, dynastieke huwelijksnetwerken en regentschapsrechten die verbonden waren aan het Huis van Oranje. Hun invloed in 's-Hertogenbosch en Noord-Brabant was daarom niet louter symbolisch, maar geworteld in constitutioneel en militair bestuur.

Noot over titels:

Het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk bezat Brabant niet als erfelijk hertogdom in de enge juridische zin. Hun gezag vloeide eerder voort uit hun positie als gouverneurs van 's-Hertogenbosch en Noord-Brabant, uit hun rol als regent-beschermers van de Nederlandse monarchie en uit hun deelname aan de bredere Bourgondisch-keizerlijke successiesfeer waartoe Brabant historisch behoorde. In de 18e eeuw vertaalde zich dit in daadwerkelijk uitvoerend en constitutioneel gezag over de Brabantse grenszone, waar Brunswijkse bevelvoering over het Staatse leger en voogdij over het Huis van Oranje het politieke lot van de regio bepaalden in haar meest kwetsbare periode.

Het (Brunswijkse) koninklijk paleis in Den Haag, het militaire gouverneurschap in 's-Hertogenbosch en de hertogelijke associaties die in stedelijk en archivaal geheugen bewaard

zijn gebleven, staan als toponymische getuigen van een tijd waarin Brunswijk en Oranje geen verre verwanten waren, maar in elkaar grijpende partners in het bestuur, gebonden door regentschap, constitutionele plicht en de gezamenlijke verdediging van de Nederlandse staat.

Hertog Lodewijk van Brunswijk: Regent van Nederland en beschermer van vorsten

Hertog Lodewijk Ernst van Wolfenbüttel-Brunswijk (1718–1788) was niet slechts een voorbijgaand adviseur in de Nederlandse geschiedenis; hij was de centrale regentenfiguur die de Republiek bijeenhield tijdens een lange en kwetsbare overgangsperiode. Opgeleid in keizerlijke dienst, klom hij in de Habsburgse rangen tijdens de Turkse oorlogen en de Tweede Silezische Oorlog, werd gewond bij Soor (1745) en vocht opnieuw bij Roucoux (1746) en Lauffeld (1747). Halverwege de eeuw was hij zowel keizerlijk Reichsgeneralfeldmarschall als, cruciaal, protestants generaal van de strijdkrachten van het Heilige Roomse Rijk – feitelijk de protestantse opperbevelhebber binnen het keizerlijk oppercommando.

In 1750 trad hij in dienst van de Republiek als veldmaarschalk; in 1751 werd hij Generalkapitän (opperbevelhebber) van de Verenigde Provinciën en na het overlijden van prinses Anna van Hannover in 1759 werd hij voogd en regent voor de minderjarige prins Willem V van Oranje. Van 1751 tot 1766 bestuurdde Lodewijk Ernst als feitelijk regeringshoofd in Nederland, waarbij hij brede patronage uitoefende via lokale "mini-stadhouders" en benoemingen, promoties en militaire reorganisatie controleerde onder de naam van Oranje. Gedurende bijna vijftien jaar rustten Brunswijkse handen op de hefboomen van de Nederlandse macht en vormden zij de constitutionele monarchie die uit de crisisgevoelige Republiek tevoorschijn kwam.

Dit regentschap vond niet in een vacuüm plaats. Lodewijk Ernst bevond zich op het kruispunt van drie rivaliserende systemen:

- het Russisch-Brunswijk-Mecklenburgse netwerk, waarin zijn broer Anton Ulrich huwde met de Russische grootvorstin Anna Leopoldovna van Mecklenburg-Schwerin, waaruit tsaar Ivan VI werd geboren en er korte tijd een Brunswijkse prins op de Russische troon zat;
- het Oostenrijkse kamp, waar Lodewijk als veldmaarschalk diende tegen zijn eigen aan Pruisen gelieerde verwanten in de Oostenrijkse Successieoorlog;
- en het Nederlandse regentschap, waar hij optrad als beschermer, opvoeder en feitelijk mederegent van drie generaties Oranje-prinsen.

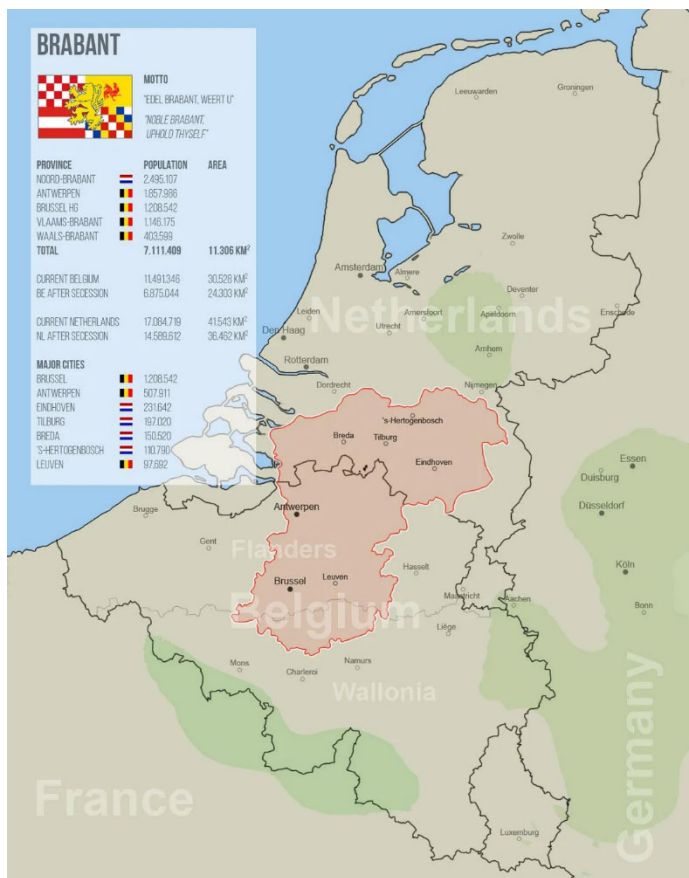
Zelfs toen zijn Russische en Koerlandse (Letse) avontuur mislukte – hij werd in 1741 verkozen tot hertog van Koerland en Semgallen, maar verloor de titel na de staatsgreep van keizerin Elizabeth – behield Lodewijk Ernst het keizerlijke en Oostenrijkse vertrouwen dat later zijn Nederlandse gezag ondersteunde. In de praktijk werd het "Wolfenbüttelse leger", met zijn

officiëren, de ruggengraat van ordehandhaving in Holland in een tijdperk van opstanden, pamfletoorlogen en buitenlandse intriges.

Brunswijk en de vorming van Noord-Brabant

Brunswijk en de Brabantse grens

Als gouverneur van 's-Hertogenbosch en van de provincie Noord-Brabant deed hertog Lodewijk Ernst meer dan alleen troepen aanvoeren. Hij stond aan het hoofd van de consolidatie van Noord-Brabant als loyaal, geïntegreerd deel van de Nederlandse staat, juist op het moment dat de zuidelijke Brabantse gebieden afdreven richting wat later de Belgische revoluties zouden worden. Hedendaags museummateriaal in Nederland beschrijft hem nog altijd als "verantwoordelijk voor het bestuur van de provincie Noord-Brabant". In de praktijk betekende dit het bewaken van de kwetsbare grens tussen de Republiek en de Oostenrijks geregeerde Zuidelijke Nederlanden, en het loyaal en Oranje-gezind houden van het noordelijke deel terwijl het zuiden in beroering raakte.

Historisch Brabant: Het hertogdom omvatte historisch gezien wat nu Noord-Brabant (Nederland) is en de Belgische provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant, later uiteengereten en opnieuw ingedeeld door de Napoleontische en Weense schikkingen. De Brunswijkse regentschapstijd in Noord-Brabant hielp het constitutionele lot van deze grensprovincie veilig te stellen.

In die zin kan men terecht zeggen dat het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk hielp om de lijn te

trekken en vast te houden tussen Noord-Brabant (binnen de Nederlandse constitutionele orde) en Zuid-Brabant (dat na de Brabantse Omwenteling van 1789–1790 en latere revoluties deel zou gaan vormen van België). Het voortbestaan van de naam "Brabant" in beide landen dankt iets aan deze periode van zorgvuldig regentschap, waarin Brunswijkse autoriteit, Oostenrijkse aanspraken en lokale Brabantse identiteiten in balans moesten worden gehouden zonder de Lage Landen uiteen te scheuren.

Napoleon, Wenen en het lot van Brabant

De Brabantse grens verstarde niet in de 18e eeuw. Onder de Franse revolutionaire en Napoleontische heerschappij werden de Oostenrijkse Nederlanden rechtstreeks geannexeerd en heringedeeld in departementen, waaronder Dyle met Brussel als centrum. Dit Franse territoriale raster negeerde vele middeleeuwse heerlijkheden en bisdommen, maar bleek duurzaam. Toen het Congres van Wenen in 1815 het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden schiep, werd het voormalige Franse departement Dyle eenvoudigweg omgedoopt tot Zuid-Brabant, terwijl de oudere noordelijke strook, die reeds sinds de Tachtigjarige Oorlog tot de Republiek behoorde, verderging als Noord-Brabant. Na de Belgische Revolutie van 1830 en het Verdrag van Londen (1839) verstarde deze administratieve lijnen tot de moderne internationale grens: Noord-Brabant in het Koninkrijk der Nederlanden en "Brabant" (later Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) in België.

Vanuit het perspectief van dynastiek recht was dit opnieuw een voorbeeld van macht boven recht. De Franse departementale indeling en de Weense schikking werden ontworpen zonder rekening te houden met historische, patrimoniale titels in de regio, en het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk behoort tot de weinige vorstenhuizen die de Weense herordening van Noord-Duitsland en de daaraan verbonden annexaties formeel en herhaaldelijk hebben geprotesteerd, via de jaarlijkse protesten van hertog Karel II en latere procedures te Genève. De Brabantse grens is dus niet louter een neutraal kartografisch toeval, maar maakt deel uit van de bredere 19e-eeuwse strijd tussen dynastieke wet aan de ene kant en Napoleontisch-Weense machtspolitiek aan de andere.

Tegelijkertijd geeft het brede netwerk van loyaliteiten van Lodewijk Ernst aan die grens een uitgesproken keizerlijke context. Als Oostenrijks veldmaarschalk en protestants Generalfeldzeugmeister van het Heilige Roomse Rijk was hij een van de weinige vorsten die met gezag kon spreken, zowel in Wenen als in Den Haag. Als verkozen hertog van Koerland, door bloed verbonden met de Romanov–Mecklenburg-Schwerin-lijn, en als voogd-regent van het Huis van Oranje belichaamde hij drie rivaliserende sferen tegelijk: Russisch, Oostenrijks en Nederlands. Uiteindelijk woog zijn inzet het zwaarst in Nederland, waar hij het directe bevel voerde over het Staatse leger en de trouw van Brabant aan de Oranjekroon verankerde.

Brabantse Macht – Brabantian Power

NL Nederlands

Brabantse macht – de kracht van trouw en recht.

Terwijl wij uitzien naar de komende herdenking, gedenken wij de blijvende erfenis van het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk en hun historisch regentschap in de Nederlanden – niet gebouwd op ambitie, maar op plicht, trouw en verbond.

"Ben ick van Duytschen Bloedt,
Den Vaderland ghetrouwe
Blijf ick tot inden doet."
– Wilhelmus van Nassouwe

Moge de komende herdenking ons opnieuw verbinden met deze eeuwenoude waarden:
geloof, gerechtigheid en de eenheid van ons volk.

Brabantse macht – tot eer van geschiedenis en toekomst. 🌱

us Engelse vertaling

Brabantian Power – the strength of loyalty and law.

As we look forward to the next commemoration, we remember the enduring legacy of the House of Wolfenbüttel-Brunswick and its historic regency in the Netherlands – built not on ambition, but on duty, fidelity and covenant.

"I am of Germanic blood,
Faithful to my homeland
I shall remain until my death."
– The Dutch national anthem, Wilhelmus

May the coming remembrance reconnect us to these ancient principles:
faith, justice and the unity of our people.

Brabantian Power – honouring both history and the future. 🌱

Groot-Nederland

Groot-Nederland en de blijvende eenheid van de Lage Landen

De historische rol van het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk bij de stabilisering van Brabant resoneert ook met het diepere culturele idee dat bekendstaat als Groot-Nederland – de visie van een gedeelde beschavings- en taalerfenis die de Nederlandse en Vlaamse volkeren over de huidige grenzen heen verenigt. Lang vóór de moderne politieke scheidslijnen vormden Brabant, Vlaanderen, Holland, Zeeland en Gelderland een samenhangende culturele en economische wereld, en het Huis Oranje-Nassau en het Huis Brunswijk traden herhaaldelijk op als beschermers van deze bredere lage-landen-eenheid.

Veel mensen in Vlaanderen voelen zich ook vandaag dichter verwant met Nederland dan met de Franstalige Belgische staat die in 1830 werd gecreëerd, en de moderne Vlaamse beweging herinnert zich nog steeds de oudere Nederlands-Germaanse identiteit die in het Wilhelmus en in de pre-Napoleontische territoriale orde tot uitdrukking komt. In dit licht verschijnen het Brunswijkse regentschap en de verdediging van Brabant tegen revolutionaire versnippering niet slechts als een militaire interventie, maar als de verdediging van een enkel historisch volk: het

beschermen van de continuïteit van een gedeelde natievorming, geworteld in trouw, taal, recht en christelijke erfenis.

Het behoud van Noord-Brabant binnen de Nederlandse sfeer – in plaats van zijn opname in het door Frankrijk gecontroleerde België – blijft een hoeksteen van dit oudere idee van eenheid: één Lage Land, vele provincies, maar één cultureel hart.

Groot Nederland

Oost-Friesland: noordelijke rand van Groot-Nederland

Als men de Groot-Nederlandse horizon voorbij de huidige politieke grenzen uitbreidt en in plaats daarvan kijkt naar de historische wereld van de Lage Landen, dan hoort Oost-Friesland (Ostfriesland) vanzelfsprekend bij de discussie. Eeuwenlang was deze kuststrook eerder georiënteerd op de Noordzee en de Nederlandse provincies dan op het Duitse binnenland. De middeleeuwse "Friese Vrijheid", Nederlandstalige handelssteden zoals Emden en nauwe politieke, economische en religieuze banden met de Republiek zorgden ervoor dat Oost-Friesland zich ontwikkelde naast de Lage Landen, en niet langs de Duitse binnenweg. Historici van Oost-Friesland merken expliciet op dat van de 16e tot de 18e eeuw de Nederlandstalige invloed beslissend was – politiek, economisch en cultureel.

Constitutioneel gezien ging Oost-Friesland door dezelfde Napoleontische en post-Napoleontische smeltkroes als die welke Nederland en België herschiep. Na het uitsterven van de graven Cirksena nam Pruisen Oost-Friesland in 1744 over op basis van de Conventie van Emden. In de Napoleontische periode werd de regio eerst ingelijfd bij het Koninkrijk Holland (1807) en vervolgens rechtstreeks geannexeerd door Frankrijk (1810), voordat zij in 1813 aan Pruisen werd teruggegeven. Op het Congres van Wenen (1815) werd Oost-Friesland overgedragen aan het Koninkrijk Hannover, waarvan de vorst gelijktijdig koning van Groot-Brittannië was en (titulaire) hertog van Brunswijk-Lüneburg. In 1814 ruilde Hannover zelfs Saksen-Lauenburg tegen het Pruisische Oost-Friesland, wat de waarde ervan onderstreepte als onderdeel van de bredere Welf-Brunswijkse erfenissfeer. Pas in 1866, na de Oostenrijks-Pruisische oorlog en de annexatie van Hannover, werd Oost-Friesland definitief ingelijfd bij Pruisen als deel van de provincie Hannover, waar het tot in de Eerste Wereldoorlog deel van uitmaakte.

Vanuit Brunswijks-dynastiek perspectief is deze geschiedenis geen toeval. De Hannoveraanse kroon die in de 19e eeuw Oost-Friesland bestuurde, rustte op hetzelfde Brunswijk-Lüneburgse

patrimonium waarvan de oudere Wolfenbüttelse tak wordt vertegenwoordigd door hertog Karel II en zijn opvolgers. Binnen die interne huisrecht-logica – verwoord in stukken zoals het edict van 1827, de eigendomsregeling van 1770 en latere Geneefse procedures – ligt Oost-Friesland binnen de kring van Germaanse kustgebieden waarvan men betoogt dat de rechtmatige opvolging, na het uitsterven of verbeuren van andere lijnen, bij het huis Wolfenbüttel terechtkwam, en niet bij de feitelijke annexaties door Pruisen.

In die zin vergroot Oost-Friesland niet alleen de historische kaart van Groot-Nederland (als een Nederlands-Friese maritieme cultuurzone), maar ook de morele kaart van "recht boven macht": een kustprovincie waarvan bevolking en geschiedenis zich zeewaarts oriënteren op de Lage Landen, terwijl het politieke lot herhaaldelijk werd bepaald door Pruisische machtspolitiek.

Voor onze huidige doeleinden is het genoeg om te zeggen dat elke eerlijke kaart van de oude Nederlandse wereld Oost-Friesland samen met Brabant, Vlaanderen en Holland moet inkleuren: een Noordzeekust waar Friese, Nederlandse en Duitse identiteiten elkaar ontmoeten, en waar de Brunswijk-Welf-erfenis en het Groot-Nederlandse idee stilletjes overlappen.

Van culturele geografie naar constitutionele voogdij

Wat de Groot-Nederlandse horizon geografisch laat zien, toont het Brunswijkse regentschap politiek: het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk erfde niet alleen gebieden en allianties, maar vormde en verdedigde actief de constitutionele structuur en stabiliteit van de Nederlandse staat.

In historische zin, maar ook in beleving, was de erfenis van Brunswijks bestuur in Brabant niet symbolisch, maar structureel. Zij vormde de grenzen en de constitutionele continuïteit van de moderne Nederlandse staat zelf.

Voor deze prestatie verdient Brunswijk historische erkenning als een van de hoofdarchitecten van de moderne Nederlandse grens. Zonder de zorgvuldige balans tussen Oostenrijkse, Nederlandse en regionale Brabantse belangen, had de territoriale identiteit van Noord-Brabant gemakkelijk kunnen uiteenvallen of kunnen worden opgeslokt door de zuidelijke revoluties. In plaats daarvan bleef de provincie onder Brunswijkse voogdij stevig binnen de Nederlandse sfeer, en werd de constitutionele continuïteit van de noordelijke provincies behouden. Dit is een van de duidelijkste voorbeelden van de reden waarom Nederland een schuld van dankbaarheid aan het Huis Brunswijk verschuldigd is, en waarom herdenkingen van zijn regentschap passend en historisch gerechtvaardigd blijven.

De capitulatiepenning van Amsterdam uit 1787 is daarom meer dan een herdenkingsmunt – het is een materieel getuigenis van de beslissende Brunswijkse rol bij het behoud van de Nederlandse constitutionele orde. Geslagen in de directe nasleep van de vreedzame onderwerping van de stad, schreef de penning de eer openlijk toe aan Karel Willem Ferdinand, hertog van Brunswijk, als de bevelhebber wiens leiderschap Amsterdam terugbracht tot stabiliteit onder het Huis van Oranje. De beeldtaal – Amsterdam onderworpen zonder bloedvergieten, geflankeerd door de heraldische schilden van de Zeven Provinciën – verkondigt het moment waarop de Nederlandse Republiek werd gered van fragmentatie en burgeroorlog. De verspreiding van deze penning door de Nederlanden was op zichzelf een burgerlijke bevestiging dat het Brunswijkse gezag had gehandeld, niet als veroveraar, maar als beschermer, die de wettige regering herstelde zonder vreemd bewind op te leggen. In dat licht is de penning zowel een historisch artefact als een herinnering aan de diepe nationale dankbaarheid die het Huis Brunswijk toekomt.

Monumenten en nagedachtenis van Brunswijk in Nederland

Het Nederlandse landschap draagt nog steeds stille getuigen van deze Brunswijkse schuld van dankbaarheid.

In 's-Hertogenbosch werd het voormalige Gouvernementshuis aan de Verwersstraat 41 – in de jaren 1760 speciaal gebouwd als residentie van de militaire gouverneur – onder Lodewijk Ernst, hertog van Wolfenbüttel-Brunswijk, vernieuwd en diende tot 1784 als zijn paleis. Het gebouw is nu een rijksmonument en huisvest het Noordbrabants Museum, waar de rol van Lodewijk Ernst als gouverneur van Noord-Brabant expliciet wordt uitgelicht.

In het Noordbrabants Museum vindt men een officieel portret van Lodewijk Ernst door Jacobus Vrijmoet en een stadsgezicht op 's-Hertogenbosch, bekroond door zijn wapenschild – visuele herinneringen dat stad en provincie eens onder Brunswijks bestuur stonden.

In het burgerlijk leven van 's-Hertogenbosch markeerden de stadsbestuurders 25 jaar van zijn gouverneurschap met een bijzondere vroedschapspenning, gegraveerd door Theodorus Victor van Berckel, met de tekst: "Lodewijk Willem Ernst, hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel, sinds 25 jaar gouverneur van 's-Hertogenbosch". Zulke penningen functioneren als draagbare monumenten van het Brunswijkse regentschap.

In Den Haag en Amsterdam verschijnt Brunswijk in de allegorische monumentale beeldtaal van die tijd. Een beroemde prent in het Rijksmuseum toont een triomfboog en monument "ter ere van de koning van Pruisen voor het herstel van het stadhouderschap van Willem V" – waarbij de koning van Pruisen en de hertog van Brunswijk expliciet worden afgebeeld als de "bevrijders van de Verenigde Nederlanden". Dit soort gedrukte "monumenten" weerspiegelt de

tijdelijke bogen en verlichte bouwsels die daadwerkelijk in de steden werden opgericht om de Pruisisch-Brunswijkse interventie van 1787 te eren.

In de Haagse stedelijke omgeving bleef de aanwezigheid van Brunswijk zelfs voortleven in plaatsnamen: een residentie die historisch bekend stond als het Hotel van Brunswijk herinnerde nog lang na zijn val uit de gratie aan zijn status aan het hof.

Gezamenlijk vormen deze paleizen, portretten, penningen, triomfboogafbeeldingen en plaatsnamen een verspreid monumentsysteem ten gunste van het Huis Brunswijk. Zij getuigen ervan dat, wat latere patriottische propaganda ook over de "Dikke Hertog" heeft beweerd, de Nederlandse elite Brunswijk herhaaldelijk heeft gemarkeerd en herdacht als een beschermer van orde, in het bijzonder in Brabant en in het herstel van het Huis Oranje.

De Brunswijkse veldtocht ter herstel van het Huis van Oranje in 1787

Deze beschermende rol keerde in 1787 in beslissende militaire vorm terug, toen Karel Willem Ferdinand, hertog van Wolfenbüttel-Brunswijk – de neef van Lodewijk Ernst en Pruisisch veldmaarschalk – de interventie leidde die de Nederlandse monarchie redde van een feitelijke omverwerping door de Patriotten. Na de onwettige aanhouding van prinses Wilhelmina van Pruisen, echtgenote van stadhouder Willem V, vertrouwde koning Frederik Willem II van Pruisen Brunswijk een expeditieleger van ongeveer 20.000 tot 26.000 man toe met een duidelijke opdracht: de Patriotten ontwapenen en de bevoegdheden van de stadhouder herstellen.

De door Brunswijk aangevoerde troepen staken in september 1787 de grens over en bezetten in een snelle, vrijwel bloedeloze campagne Nijmegen, dwongen de evacuatie van Utrecht, bewerkstelligden de overgave van versterkte steden zoals Gorinchem en Dordrecht na een korte beschieting, trokken Den Haag binnen te midden van Oranje-gezinde feestelijkheden en braken uiteindelijk de buitenste verdedigingswerken van Amsterdam. Constitutionele historici zijn het erover eens dat deze operatie de oude Nederlandse constitutie opnieuw oplegde en het Huis van Oranje in zijn soevereine positie herstelde. Verre van een buitenlandse invasie in moderne zin, functioneerde de interventie als een erfelijk regenten-beschermershuis dat uitrukte om de rechtmatige troon van zijn pupil veilig te stellen.

Op die manier was het Brunswijkse regentschap in Nederland zowel intern als extern: eerst via de constitutionele voogdij en het geheim overleggezag van Lodewijk Ernst, en later via het openlijke, gewapende herstel van de Oranjeheerschappij onder Karel Willem Ferdinand. Samen vormen deze episodes een doorlopend Brunswijks protectoraat over Nederland.

Deze dankbaarheid werd niet alleen vastgelegd in staatsdocumenten of diplomatieke correspondentie; zij werd in de Nederlandse burgerlijke herinnering gegraveerd.

Een levend materieel getuigenis van de Nederlandse dankbaarheid aan het Huis Brunswijk is bewaard in de historische herdenkingspenning uit 1787 met de titel "Capitulatie van Amsterdam, ter ere van Karel Willem Ferdinand, hertog van Brunswijk". Geslagen na de vreedzame overgave van Amsterdam in oktober 1787, toont de penning op de voorzijde de buste van de hertog en op de keerzijde een panoramisch gezicht op Amsterdam – boven en onder geflankeerd door de uitgeliijnde schilden van de Zeven Provinciën, gekroond en verenigd. Deze burgerlijke penning was geen partijdig aandenken, maar een publiek monument in metaal: een nationale uitdrukking dat Brunswijk de constitutionele regering had hersteld en vrede had bewerkt, waarmee een einde werd gemaakt aan bloedvergieten en verdeeldheid. Uitgegeven door Nederlandse burgerlijke autoriteiten en wijd verspreid, bevindt hij zich tegenwoordig in museumcollecties van Amsterdam tot Berlijn. Zo bevestigt de penning dat Nederland zelf de beslissende rol van Brunswijk erkende en hem publiekelijk eerde als de hersteller van vrijheid en nationale stabiliteit. Het bestaan van zo'n penning versterkt de bredere historische realiteit dat de Nederlandse nationale identiteit – territoriale eenheid, constitutionele continuïteit en de politieke grens van de noordelijke provincies – werd veiliggesteld door Brunswijks interventie en staatsmanschap.

De capitulatiepenning van Amsterdam uit 1787 is daarom meer dan een herdenkingsmunt – het is een materieel getuigenis van de beslissende Brunswijkse rol bij het behoud van de Nederlandse constitutionele orde. Geslagen in de directe nasleep van de vreedzame onderwerping van de stad, schreef de penning de eer openlijk toe aan Karel Willem Ferdinand, hertog van Brunswijk, als de bevelhebber wiens leiderschap Amsterdam terugbracht tot stabiliteit onder het Huis van Oranje. De beeldtaal – Amsterdam onderworpen zonder bloedvergieten, geflankeerd door de heraldische schilden van de Zeven Provinciën – verkondigt

het moment waarop de Nederlandse Republiek werd gered van fragmentatie en burgeroorlog. De verspreiding van deze penning door de Nederlanden was op zichzelf een burgerlijke bevestiging dat het Brunswijkse gezag had gehandeld, niet als veroveraar, maar als beschermer, die de wettige regering herstelde zonder vreemd bewind op te leggen. In dat licht is de penning zowel een historisch artefact als een herinnering aan de diepe nationale dankbaarheid die het Huis Brunswijk toekomt.

Regentenfamilies, correspondentie en dynastieke privileges

De regentenstatus van het Huis Brunswijk vindt ook grond in de gevestigde Nederlandse traditie van regentenfamilieprivileges, die vooral tot uiting komt in de historische "contracten van correspondentie" – formele afspraken tussen regerende huizen om hoge ambten en voorrechten voor hun nazaten te reserveren. Deze regelingen waarborgden bevoorrechte toegang tot het bestuur, tot benoemingen en tot directe lijnen van correspondentie en invloed met de stadhouder en het hof.

Binnen dit kader stond het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk niet op afstand als zomaar een vreemd vorstenhuis, maar als een erkende regentendynastie, waarvan de nakomelingen blijvende ceremoniële en correspondentieprivileges bezaten. Hun status als erfelijke beschermers, gecombineerd met huwelijksbanden en constitutionele dienst, plaatste Brunswijk onder de families wier lijnrechte erfgenamen geacht werden een bijzonder recht te hebben op directe benadering en communicatie met het Huis van Oranje.

Dynastisch web: Brunswijk, Mecklenburg, Oranje en de Russische Romanovs

Het Huis Brunswijk was niet alleen verweven met het Nederlandse koningshuis, maar ook met het Russische keizerrijk en het Huis Mecklenburg, dat zelf in de ruimere Oranje-kring werd opgenomen. Via keizerin Charlotte van Wolfenbüttel traden de Brunswijkers in huwelijk met de Romanov-dynastie. Tot haar nakomelingen behoorden keizer Peter II en later keizer Ivan VI Romanov-Brunswijk, de rechtmatige tsaar van Rusland onder het successierecht van Peter de Grote (1722). Terwijl het Huis Mecklenburg in de Oranjelijn werd opgenomen en onder de verwanten van de Nederlandse monarchie werd gerekend, besteedde de familie Brunswijk tegelijk via Ivan VI de Russische troon. Zo werden deze drie huizen – Brunswijk, Mecklenburg en Oranje – tot een hecht dynastisch driehoek gesmeed.

Ivan VI, geboren uit het huwelijk van hertog Anton Ulrich van Brunswijk met groothertogin Anna Leopoldovna van Mecklenburg-Schwerin, werd volgens het keizerlijk successierecht rechtmatig tot tsaar aangesteld. Zijn oom, hertog Lodewijk van Brunswijk, diende in dezelfde periode als hertog van Koerland, als huwelijkskandidaat voor keizerin Elizabeth en als militair

bevelhebber in zowel Oostenrijk als Nederland. In die tijd vervreemdden de huizen Brunswijk en Oranje niet van elkaar; integendeel, hun band verdiepte zich. Ditzelfde Brunswijk-Mecklenburgse verwantschapsnetwerk diende de belangen van beide hoven.

Zelfs na de gewelddadige usurpatie en uiteindelijke moord op Ivan VI onder Catharina de Grote bleven deze familiebanden bestaan. De doop van hertog Karel II van Wolfenbüttel-Brunswijk werd later een hoogsymbolisch moment: bijgewoond door de Russische keizer, de familie Mecklenburg en vertegenwoordigers van het Nederlandse koningshuis, markeerde zij de erkenning van Karel II als scion en erfgenaam-rechts van deze drie onderling verbonden dynastieën. In zijn persoon kwamen de erfenissen van Brunswijk, Mecklenburg en Oranje-Romanov samen, waarmee de rol van Brunswijk als natuurlijke bemiddelaar en regentenhuis tussen deze rijken opnieuw werd bevestigd.

Juridische continuïteit van de Romanov-Brunswijkse aanspraak

De Brunswijkse aanspraak op de Russische troon bleef juridisch geldig:

- De wet van 1722 stond de regerende vorst toe een opvolger aan te wijzen, en keizerin Anna deed dat door Ivan VI van Wolfenbüttel-Brunswijk aan te wijzen.
- De Pauline Wetten van 1797 maakten deze eerdere successieregeling niet met terugwerkende kracht ongeldig.
- Het Huis Brunswijk heeft nooit afstand gedaan van zijn aanspraak op de Russische troon; naar internationaal recht blijft een dergelijke aanspraak bestaan totdat zij formeel wordt opgegeven.
- Een rechtszaak te Genève in 1935 erkende Ulric de Guelph Civry Brunswick als opvolger en hield de goederen en titels in juridisch bewind, waardoor de Brunswijk-Romanov-rechten in juridische zin in leven bleven.

Hoewel de Romanov-Brunswijkse successie dus gewelddadig werd onderdrukt, zijn noch de aanspraken, noch de daarmee verbonden goederen in de sfeer van het recht ooit volledig uitgedoofd.

Regentschapsrechten en Nederlands recht

Tot op de dag van vandaag behouden opvolgers van het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk correspondentierechten met het Nederlandse koningshuis onder de historische regentschapscultuur. Deze zijn geen loutere formaliteiten, maar rusten op:

- bewezen regentenstatus over meerdere generaties in Nederland;

- familiale huwelijksbanden en directe dienst in Holland, inclusief militaire en constitutionele voorgedij over het Huis van Oranje;
- internationale en constitutionele principes die de rechten beschermen van koninklijke beschermers en gelijken, wier historische regentenrol wordt erkend, zelfs wanneer hun territoriale heerschappij in abeyance is.

Het is daarom rechtmatig en passend dat, wanneer een nakomeling van deze lijn naar Nederland terugkeert, de staat de traditionele rechten van verblijf, gastvrijheid en regenten-erkenning in ere houdt, zoals dat reeds lang het geval is voor het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk.

"Brunswijk, Brabant en de Vlaamse kwestie"

De Brabantse strook tussen Maas en Schelde is vandaag nog steeds een gebied waar vragen rond identiteit en loyaliteit bijzonder intens zijn. Historisch gezien bracht de Brabantse Omwenteling van 1789–1790 in de Oostenrijkse Nederlanden de katholieke standen onder de naam Brabant in opstand tegen de Habsburgse centraliseringspolitiek en stichtten zij de Verenigde Nederlandse Staten. Onder Franse en Napoleontische heerschappij werd hetzelfde gebied een slagveld van Europa, met als hoogtepunt Waterloo, net ten zuiden van de huidige Nederlandse grens. Na 1815 waren Noord- en Zuid-Brabant korte tijd herenigd in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, om vervolgens opnieuw te worden gescheiden door de Belgische afscheiding.

In de moderne tijd hebben de Vlaamse beweging en Groot-Nederland-denkers betoogd dat Nederlanders en Vlamingen samen één Nederlands of "Diets" volk vormen, waarvan de eenheid niet is gebroken door een natuurlijke etnische of taalkundige scheiding, maar door buitenlandse dynastieke schikkingen en religieuze politiek. Veel Vlamingen in Brabant en Vlaanderen voelen zich cultureel dichter bij Nederland dan bij een Fransgezinde, jakobijnse opvatting van België en zien de Belgische staat als een verlengstuk van Franse invloed. In dat licht biedt de oude Brunswijkse regentschap over de Lage Landen – Nederlands, Germaans en grensoverschrijdend van aard – een alternatief geheugen: niet dat van Parijse centralisatie, maar van een Germaans beschermershuis dat de constitutionele orde bewaakte in zowel Holland als Brabant. Het herdenken van de rol van Brunswijk in Brabant spreekt daarom niet alleen tot de Nederlandse geschiedenis, maar ook tot Vlaamse lezers die nog altijd het gevoel hebben dat Brabant deel uitmaakt van een bredere Nederlandse en Germaanse gemeenschap.

Slotbeschouwing: een voortrollende erfenis

In dit licht is elke herdenking in 's-Hertogenbosch of Noord-Brabant geen nostalgie, maar een nuchtere erkenning dat het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk hielp om het Nederlandse zuiden bijeen te houden, het evenwicht tussen Holland en de Bourgondische Nederlanden wist te bewaren en de grenzen naliet waarvan de moderne Nederlandse staat nog steeds profiteert.

Het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk staat als een hoogstam-hertogdom van Europa met legitieme, ononderbroken aanspraken op adel, soevereiniteit en dynastiek leiderschap. Of het nu gaat om Rusland, Duitsland of Nederland: hun invloed overstijgt de grenzen van de tijd. De erkenning van hun regentschapsrechten in Nederland is niet alleen een kwestie van historische vaststelling, maar van voortdurende juridische en dynastieke relevantie.

In de geest van historische continuïteit en gerechtigheid vormen deze aanspraken en de erkenning ervan een hoeksteen voor elke toekomstige verzoening van de Europese adel onder wet en traditie.

Dit artikel wordt gepubliceerd in de rubriek Soevereiniteit en Adel van het Huis Wolfenbüttel-Brunswijk binnen het historische juridische onderzoeksinitiatief van het Instituut.